

DOI: 10.5937/MegRev2202237M

Pregledni naučni članak

Primljen 01.05.2022.

Odobren 28.05.2022.

VIŠESTRUKO DRŽAVLJANSTVO I LICA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

Sažetak: *Državljanstvo ima značaj za svakog pojedinca, i zato je potrebno da države pravo na državljanstvo sagledaju više kroz interes čoveka, a ne politike koju vode, budući da sva bića bez ikakve diskriminacije treba da uživaju ljudska prava i osnovne slobode, a korpus tih prava i sloboda čini i pravo na državljanstvo. U radu se govori o Međunarodnim konvencijama o državljanstvu, naročito onima koje se odnose da ugrožene, lica bez državljanstva i izbeglice, a posvećene su rešavanju problema njihovog statusa i njihovom pravu na državljanstvo. Značajno mesto u radu zauzima i pravo na višestruko državljanstvo, te državljanstvo Evropske unije i država članica.*

Ključne reči: *državljanstvo, lica bez državljanstva, višestruko državljanstvo, državljanstvo Evropske unije.*

* Docent, Pravni fakultet, Univerzitet Megatrend, Beograd,
mudrinic.ljiljana243@gmail.com

** Rad je rezultat projekta Pravnog fakulteta FPMIRS: Znanjem do integrisanja u društvene i ekonomske tokove.

1. Uvod

Pojam državljanstvo, izvedeno je iz reči i pojma „država“. Izraženija povezanost ova dva pojma ogleda se u tome što je država ta koja propisuje pod kojim uslovima određeno lice može da postane njen državljanin. Pitanje državljanstva je vrlo osetljivo, jer predstavlja izraz državnog suvereniteta i identiteta. Nakon utvrđivanja granica države, odnosno njenog područja, državne teritorije, prvi zadatak zakonodavca takve države je da utvrdi pravni režim državljanstva, što znači uspostavljanje pravne veze države sa ljudima, koji su nastanjeni na njenoj teritoriji.¹

Državljanstvu se posvećuje mnogo pažnje, jer je jedno od najvažnijih pitanja pravnih poredaka država, kao i osnov za sticanje, priznavanje i uživanje mnogih drugih prava i sloboda koje iz njega proističu. Upravo prava i slobode koje državljanstvo „pruža“ razlikuje položaj državljanina od položaja i statusa „nedržavljanina“ određene države, odnosno stranaca, i takvu vrstu podele uređuju same države.

Ono što je prethodilo državljanstvu je podaništvo koje je označavalo, obavezu vernosti podanika zemaljskom gospodaru s jedne strane a s druge, obavezu zemaljskog gospodara da štiti podanika.² Pitanje državljanstva pravno uređuje jedino suverena država, dok je obaveza vernosti njenih podanika „neotuđive prirode“.

Državljanstvo, domicil, boravište (uobičajeno)³ predstavljaju tačke vezivanja koje čine „suštinu ili konkretizaciju“ personalnog principa u izboru merodavnog prava za regulisanje privatnopravnih odnosa sa elementom inostranosti. Drugim rečima, oni predstavljaju opredmećenje opredeljenja država da se u regulisanju navedenih privatnopravnih odnosa može primeniti strano pravo - *lex nationalis*, *lex domicilli* ili zakon boravišta (uobičajenog) i samim tim, izvrši zamena principa neograničenog suvereniteta principom suverene jednakosti država. Praktično to su tačke vezivanja na kojima se, između ostalog, temelji savremeni koncept međunarodnog prava. U kojoj meri one danas čine podršku principu suvereniteta država predstavlja pitanje koje zahteva posebnu analizu politike nacionalnih zakonodavaca. U prilog tome najbolje govori definicija suvereniteta S. Avramov i M. Kreće, a prema kojoj on predstavlja vrhovnu vlast ne samo nad teritorijom već i nad stanovništvom jedne države. Ostvarivanje ovako definisanog suvereniteta – teritorijalnog i personalnog, u slučaju privatnopravnih odnosa sa elementom inostranosti, nesumnjivo se može zasnivati na primeni ovih tačaka vezivanja.

Promena ovakvog shvatanja uticala je na drugačije definisanje državljanstva, zato je polovinom XX veka svakome priznato pravo na državljanstvo.

¹ Stručni komentar - Pravni instruktor: Državljanstvo u pravnom sistemu Organizacije Ujedinjenih nacija, <https://www.paragraf.rs/>

² Petrović M., Prica M., (2014), *Posebno upravno pravo sa međunarodnim upravnim pravom*, Niš, 109.

³ Stanivuković V.M., Živković M. (2008), *Međunarodno privatno pravo - opšti deo*, Sl. glasnik, 85-119; M. Ročkomanovć, 173-180; i dr.

Veliki broj državljana zemalja Jugoistočne Evrope, iz najrazličitijih razloga, opredeljuje se za odlazak iz zemlje. Samim tim, podnosi se zahtev za otpust iz državljanstva zemlje domaćina. U obrnutoj situaciji, podnosi se zahtev za prijem u državljanstvo; zatim sve su češći problemi postojanja dvojnog državljanstva, ili pitanje statusa lica bez državljanstva.

Ne samo što ima veliku važnost u praksi, državljanstvo ima značajno „mesto” i u Ustavu, kao najvišem pravnom aktu jedne države, zatim njegovo svrstavanje u porodicu ljudskih prava, kao i činjenica da veliki broj međunarodnih dokumenata reguliše upravo najvažnija pitanja državljanstva.

Značajno je predočiti i državljanstvo Evropske unije i na koji način jedno lice postaje njen državljanin, odnosno državljanin pojedinih zemalja članica Evropske unije, u smislu odnosa same zajednice i nacionalnih državljanstava država članica. Kada govorimo o državljanstvu u evropskim državama, ne možemo da izostavimo Evropsku konvenciju o državljanstvu, međunarodni instrument kojim je postignuta sinteza pravnih normi o državljanstvu i koji se tretira kao model prava državljanstva evropskih država.

Kako je diskriminacija, i pored mnogih zalaganja za njeno suzbijanje i pomaka na nekim društvenim poljima, i dalje prisutna u mnogim oblastima života, pa i kad je državljanstvo u pitanju, nužno je pomenuti posebno osetljive kategorije subjekata, koje u praksi neretko ne bivaju obuhvaćene ovim ljudskim pravom. Diskriminacija primenjivana u oblasti prava na državljanstvo izaziva probleme i šire, upravo jer je povezana sa bitnim elementima pravnog položaja čoveka, budući da posredstvom državljanstva lica ostvaruju i mnoga druga prava koja su neposredno uslovljena posedovanjem državljanstva i iz njega proizilaze. Analiziranjem ko čini tu posebno osetljivu grupu subjekata, kroz sagledavanje međunarodnih dokumenata koja se odnose upravo na te subjekte, treba ukazati na probleme sa kojima se suočavaju diskriminisana lica u oblasti državljanstva, zatim kako međunarodno pravo sagledava položaj tih lica, i još jednom napomenuti da se pravo na državljanstvo ne sme uskratiti na osnovu diskriminacije pola, rase, boje kože, jezika, vere, etničkog porekla, pripadnosti, političkih stavova itd.

Državljanstvo je doživelo promene kako u međunarodnom tako i u unutrašnjem pravu, kada je pod uticajem OUN 1948. godine počeo samostalni razvoj ovog prava, kao međunarodno priznatog. Nastojanja su da se u najvećoj mogućoj meri rešavaju situacije do kojih dolazi negativnim sukobom zakona o državljanstvu. Međutim, iako su promene postale vidljive u Ustavima i zakonima, mnogo teže će biti oživotvoriti ih i sprovesti u najrazličitijim situacijama, bilo da je reč o sticanju ili prestanku državljanstva.

Organizacija Ujedinjenih nacija, i njen uticaj na razvoj prava na državljanstvo, odnosi se na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima. Pravo čoveka na državljanstvo upravo usvajanjem i proklamovanjem Deklaracije počinje svoj novi, „samostalni“ put. „Svako ima pravo na državljanstvo. Niko ne sme

samovoljno biti lišen svog državljanstva niti prava da promeni državljanstvo.⁴ Naizgled jednostavna rečenica, po prvi put je državljanstvo svrstala u korpus ljudskih prava. Svrha ovih odredbi Deklaracije nije samo preispitivanje unutrašnjih propisa država i njihovih normi o oduzimanju i o promeni državljanstva, već uticanje na napuštanje prakse u kojoj se postupci državnih organa tumače uvek „u interesu“ države, a zanemaruje se interes čoveka, koji u takvim slučajevima može da bude očišćen.⁵ Jer, odbijanje, na primer, zahteva kojim se traži promena državljanstva iz porodičnih razloga, teško se može obrazlagati „interesom države.“⁶ Treba svakako napomenuti da državama nije „oduzeto“ pravo da stvaraju svoj režim državljanstva, već da se Ujedinjene nacije pojavljuju uporedo sa svojim deklaracijama, rezolucijama i konvencijama, jer smatraju svojom obavezom da pravo na državljanstvo bude regulisano na najbolji mogući način „u korist“ svakog pojedinca.⁷

2. Dvojno ili višestruko državljanstvo

Činjenica je da države generalno ne pokazuju „dobru volju“ kada je reč o dvojnog državljanstvu, iako ne postoji pravni sistem koji apsolutno isključuje mogućnost postojanja dvojnog državljanstva. Zakonodavni okviri za mogućnost dobijanja dvojnog državljanstva su različiti od države do države, zbog različitih shvatanja pravnih institucija, od kojih su mnoge u neposrednoj vezi sa državljanstvom. Međunarodni ugovor je optimalni način sticanja dvostrukog državljanstva zbog: najbolje zaštite interesa dvostrukih i drugih državljana dveju država, očuvanja i razvoja odnosa dveju država, širokih mogućnosti da se državljanska prava urede na najbolji mogući (adekvatan) način, i to u okvirima dva modela:

- modela efektivnog državljanstva koji podrazumeva da lice, iako ima dva državljanstva, efektivno uživa samo jedno, i
- evijanske formule koja podrazumeva da lice, pod određenim uslovima, efektivno uživa dva državljanstva.

Državljanstvo Republike Srbije može se steći na osnovu ratifikovanog međunarodnog ugovora, pod uslovom uzajamnosti. Srbija, kao pravni naslednik Savezne Republike Jugoslavije, kao i državne zajednice Srbije i Crne Gore primenjuje Ugovor o dvojnog državljanstvu između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine, odnosno Zakon o potvrđivanju Ugovora o dvojnog državljanstvu

⁴ Član 15 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima OUN iz 1948. godine.

⁵ Čok, V. (1999) *Pravo na državljanstvo*, Beogradski centar za ljudska prava, Dosije, Beograd, str.58.

⁶ Ibid.10 Ibid, crp. 69-70

⁷ Ibid, crp. 69-70

između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine. Ugovor o dvojnog državljanstvu Republika Srbija ima samo sa Bosnom i Hercegovinom.⁸

Pitanje državljanstva Bosne i Hercegovine uređeno je Zakonom o državljanstvu BiH. Bosna i Hercegovina s nekoliko zemalja ima potpisan sporazum odnosno ugovor kojim se reguliše mogućnost da državljanin BiH ima i drugo državljanstvo. Trenutno BiH ima potpisane ugovore s tri zemlje: Republikom Srbijom, Hrvatskom i Švedskom.⁹

Državljanstvo je instrument državne politike, bez obzira što je i ljudsko pravo. Ono što Zakon o državljanstvu Bosne i Hercegovine, u izvesnoj meri, razlikuje od drugih zakona koji važe u ostalim državama – članicama bivše SFRJ, jeste izričita odredba o dvojnog državljanstvu: „Državljanin Bosne i Hercegovine mogu imati državljanstvo druge države, pod uslovom da postoji bilateralni sporazum između Bosne i Hercegovine i te države kojim se to pitanje uređuje, a koji je odobrila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine u skladu sa članom IV. 4. d) Ustava.“¹⁰

Mogućnost posedovanja dvojnog državljanstva je, dakle, u istom članu uslovljena postojanjem bilateralnog sporazuma i odobrenjem tog sporazuma od strane Parlamentarne skupštine, odnosno dvojnog državljanstvo će se priznati samo u slučaju postojanja međunarodnog ugovora.

Kao što predviđaju i druga zakonodavstva, tako i Zakon o državljanstvu BiH propisuje odredbu da će lica za koja se smatra da bi njihova naturalizacija bila od naročite koristi za Bosnu i Hercegovinu, dobiti državljanstvo Bosne i Hercegovine bez ispunjavanja opštih zakonskih uslova.

Dvojni ili višestruko državljanstvo je pravni status u kojem se osoba istovremeno smatra državljaninom ili državljaninom više od jedne zemlje prema zakonima tih zemalja. Višestruko državljanstvo nastaje jer različite zemlje koriste različite, a ne nužno međusobno isključive, kriterije za državljanstvo. Kolokvijalno, ljudi mogu „imati“ višestruko državljanstvo, ali, tehnički, svaka nacija tvrdi da se određena osoba smatra njenim državljaninom.

Osoba koja ima više državljanstava, uopšteno, ima pravo na državljanstvo u svakoj zemlji čije državljanstvo ima (kao što je pravo na pasoš, pravo ulaska u zemlju, pravo na boravak i rad, pravo glasa, itd.) , ali takođe može biti podložan obavezama državljanstva (kao što je potencijalna obaveza za državnu službu, postajanje predmetom oporezivanja prihoda širom svijeta, itd.).

Neke zemlje ne dozvoljavaju dvojnog državljanstvo ili to dozvoljavaju samo u određenim slučajevima (npr. nasleđivanje više državljanstva pri rođenju). To

⁸ Ugovor o dvojnog državljanstvu između SRJ i BiH” Sl. List RS”, Međunarodni ugovori broj 2/03, stupio na snagu 15. maja, 2003. godine.

⁹ <https://www.mondaq.com/corporate-and-company-law/1080008/stjecanje-i-uivanje-dvojnog-drzavljanstva-bosne-i-hercegovine>, preuzeto 30.5.2022.

¹⁰ Član 4 Zakona o državljanstvu Bosne i Hercegovine (“Sl. Glasnik BiH, br, 22/2016 – prečišćen tekst)

može biti zahtijevanjem od podnosioca zahtjeva za naturalizaciju da se odrekne svog postojećeg državljanstva, ili povlačenjem svog državljanstva nekome ko dobrovoljno stiče drugo državljanstvo, ili drugim sredstvima. Neke zemlje dozvoljavaju odricanje od državljanstva, dok druge ne. Neke zemlje dozvoljavaju uopšteno dvojno državljanstvo, dok druge dozvoljavaju dvojno državljanstvo, ali samo ograničenog broja zemalja.

Država koja dozvoljava dvojno državljanstvo možda i dalje ne priznaje drugo državljanstvo svojih državljanina na svojoj teritoriji (na primjer, u vezi s ulaskom u zemlju, državnom službom, dužnošću glasanja, itd.). Slično, ne može dozvoliti konzularni pristup druge zemlje za osobu koja je takođe njen državljanin. Neke zemlje zabranjuju nosiocima dvojnog državljanstva služenje u svojim oružanim snagama ili policijskim snagama ili obavljanje određenih javnih funkcija.¹¹

Sve do kasnog 19. veka, nacije su često odlučivale koga će smatrati svojim građanima ili podanicima i nisu priznavale nijednu drugu nacionalnost koju imaju. Mnoge države nisu priznavale pravo svojih građana da se bez dozvole odreknu svog državljanstva, zbog politike koja je potekla iz feudalne teorije večne odanosti suverenu. To je značilo da ljudi mogu imati više državljanstva, pri čemu nijedna njihova nacija ne priznaje nijedno drugo državljanstvo. Sve do ranog modernog doba, kada su nivoi migracija bili beznačajni, ovo nije bilo ozbiljno pitanje. Međutim, kada su počeli učestali i ozbiljni nivoi migracije, ovakvo stanje je ponekad dovelo do međunarodnih incidenata, pri čemu su zemlje porekla odbijale da priznaju nove nacionalnosti starosjedelaca koji su migrirali, a kada je to bilo moguće, regrutovanje domorodaca koji su se naturalizovali kao državljani druge zemlje u vojnu službu. Najznačajniji primer je bio Rat iz 1812. godine, pokrenut britanskim utiskom u pomorsku službu američkih pomoraca koji su navodno bili britanski podanici.¹²

Ima zemalja koje svojim građanima jednostavno ne daju ispis iz državljanstva. A ima i onih koje dozvoljavaju dvostruko, pa i višestruko državljanstvo.

Kada je u pitanju delimično državljanstvo i prebivalište, mnoge zemlje dopuštaju strancima ili bivšim državljanima da tamo neograničeno žive i rade. Međutim, za glasanje, glasanje i rad u javnom sektoru ili nacionalnu sigurnost u zemlji gotovo je uvijek potrebno državljanstvo dotične države.

Neke su zemlje otvorenije višestrukom državljanstvu od drugih, jer to može pomoći građanima da putuju i vode poslovanje u inostranstvu. Zemlje koje su preduzele aktivne korake ka dozvoli višestrukog državljanstva posljednjih godina uključuju Švicarsku (od 1. januara 1992.) i Australiju (od 4. aprila 2002.).

Danas većina naprednih ekonomija dopušta dvojno državljanstvo; značajne izuzetke koje ga ograničavaju ili zabranjuju su Austrija, Japan, Nizozemska,

11 https://hmn.wiki/bs/Dual_citizenship, preuzeto 30.5.2022.

12 https://hmn.wiki/bs/Dual_citizenship, preuzeto 30.5.2022.

Singapur i Španija.¹³ Od novoindustrijalizovanih zemalja, Brazil (s retkim izuzetkom), Meksiko, Filipini, Južna Afrika (uz prethodno odobrenje), Tajland i Turska (uz prethodno dopuštenje) dopuštaju dvojno državljanstvo, dok Kina (iako stalni stanovnici Hong Konga i Macaa istovremeno mogu imati strane pasoše), Indija i Malezija to zabranjuju. Indonezija dopušta dvojno državljanstvo samo do navršene 18. godine života.

3. Državljanstvo Evropske unije

„U svim svojim aktivnostima, Unija će poštovati princip jednakosti svojih građana, koji će dobiti jednaku pažnju od svojih institucija, organa, kancelarija i agencija. Svaki državljanin države članice je državljanin Unije. Državljanstvo Unije dopunjuje nacionalno državljanstvo i ne sme ga zameniti.“¹⁴

Evropsko državljanstvo je koncept koji evoluirao i razvija se u skladu sa dinamikom razvoja Evropske unije. Državljanstvo, kao konstitutivni element državnosti, razvijalo se unutar zakonodavstava evropskih država, a nova pravila državljanstva utvrđivana su i međunarodnim instrumentima, u čijem su stvaranju učestvovali evropske države.¹⁵ Najpre, pitanja državljanstva su ostajala u domenu nacionalnih zakonodavstava država, koje suvereno stimulišu pravila o državljanstvu u Evropskoj zajednici, koja nema atribut države i čiji su početni, glavni razlozi i ciljevi integracije bili pre svega ekonomske prirode.

Kasnije, u toku daljeg procesa integrisanja, dolazi do usvajanja novih institucionalnih kategorija. Uvodi se pravna kategorija „građanin Evropske unije“, a zatim i „građanstvo Evropske unije“.¹⁶ Istovremeno dolazi i do nadgradnje ekonomskih, tržišnih ciljeva i zajedničkih statusnih prava građana Evropske unije.

4. Sticanje državljanstva Evropske unije

Ugovorom o Evropskoj uniji (Mastriht, 1992. godina) države članice Evropske zajednice su izrazile i potvrdile spremnost i volju da svoju dotadašnju politiku integracije podignu na viši nivo. To je učinjeno „pretvaranjem“ Evropske

¹³ <https://www.dw.com/hr/sve-%C5%A1to-ste-htjeli-znati-o-dvojnomici-dr%C5%BEavljanstvu/a-49972084>, preuzeto 30.5.2022.

¹⁴ Lisabonski ugovor, naslov 2, član 9. <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-european-union-and-comments/title-2-provisions-on-democratic-principles/77-article-9.html>, posjećeno 30.5.2022.

¹⁵ Evropska konvencija o državljanstvu-Opšti principi, pravila sticanja i gubitka državljanstva, odricanje od državljanstva, višestruko državljanstvo i saradnja država ugovornica i pristupanje Konvenciji, <https://www.paragraf.rs/>

¹⁶ Građanstvo Evropske unije i državljanstvo država, <https://www.paragraf.rs/>

zajednice u Evropsku uniju.¹⁷ U zajedničkim odredbama Ugovora iz Maastrichta, kao poseban, naveden je cilj „jačanja zaštite prava i interesa državljana svojih država članica uspostavljanjem prava građanstva Unije“. Građanstvo Evropske unije postalo je na taj način jedno od osnovnih načela politike Unije. Državljanstvu, kao kategoriji unutrašnjeg prava država članica Evropske unije, „pridodato“ je građanstvo Evropske unije, i time su građani Evropske unije stekli nova prava i obaveze. Primećena je upotreba dva različita termina: građanstvo i državljanstvo. Naziv prvog instituta, građanstvo, upućuje na uspostavljanje „čvršće“ veze između statusa lica koje je državljanin države Evropske unije i statusa građanina Evropske unije kao supranacionalne regionalne organizacije. Drugi institut, državljanstvo, označava odnos pojedinca i države, usko je povezano sa suverenitetom država, ono je njegova suština i jedno od osnovnih obeležja i osnov je prava i dužnosti državljana. Označava status pojedinca u konkretnoj državi.

Takvo državljanstvo je u Evropskoj uniji uslov za sticanje građanstva Evropske unije, odnosno statusa građanina Unije. Budući da ova dva instituta paralelno egzistiraju u državama članicama Evropske unije, ne isključuju se međusobno, možemo zaključiti da Evropska unija poštuje nacionalni identitet država članica. Ugovor o Evropskoj uniji (2016/S202/01)¹⁸ u članu 20 propisuje da je građanin Unije svaka osoba koja ima državljanstvo države članice. Iz ove odredbe proizilazi da državljanstvo Unije nije autonoman i poseban pojam u odnosu na državljanstvo država. Državljanstvo Unije stiče se sticanjem državljanstva neke od njenih država članica. Odnosno, državljanstvo Evropske unije može se steći samo posredno, uslovljeno je državljanstvom države članice, i to onoliko koliko proizilazi iz državljanstva priznato fizičkom licu od strane države. Pritom, Evropska unija svojim zakonodavstvom nije odredila opšta pravila i uslove sticanja državljanstva, koje bi države članice morale da primenjuju i sprovode. I dalje je na svakoj državi članici da svojim propisima odredi krug lica koja će postati njeni državljani, kao i pravila i postupke koji će se tom prilikom primenjivati, budući da pitanja državljanstva potpadaju pod domaću jurisdikciju svake države. U tom smislu se često ističe „neokrnljenost“ suvereniteta država.¹⁹ Međutim, primenljivost unutrašnjih odluka neke države može biti limitirana sličnim aktivnostima drugih država ili međunarodnim pravom.

U svom Savetodavnom mišljenju o Dekretima o državljanstvu Tunisa i Maroka iz 1923. godine, Stalni sud međunarodne pravde naveo je da: „Pitanje da li neka pravna stvar potpada pod isključivu nadležnost neke države ili ne, u osnovi je relativno pitanje; ono zavisi od razvoja međunarodnih odnosa.“²⁰

¹⁷ Čok, V op. cit., str. 253.

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A12016ME%2FTXT>

¹⁹ Čok, V. op. cit., str. 258.

²⁰ Državljanstvo i apatridija, Priručnik za parlamentarce, http://archive.ipu.org/PDF/publications/nationality_mon.pdf, preuzeto 31.5. 2022.

Kad se govori o sticanju državljanstva Evropske unije, nailazi se na sledeći problem – neuniformnost državljanškog prava država članica Unije. U državama članicama Evropske unije ne postoje identične odredbe o državljanstvu, niti zajednička pravila o tome kako državljani Unije stiču državljanstvo druge države članice. Na taj način se razlike u pogledu prava državljanstva u različitim državama neposredno odražavaju na sam institut državljanstva Unije. Iz svega navedenog proističe da postoje dva načina sticanja državljanstva Evropske unije:

1. rođenjem u nekoj od država članica Evropske unije;
2. putem naturalizacije lica koje legalno boravi u nekoj od zemalja članica Evropske unije.

5. Odnos državljanstva Evropske unije i nacionalnog državljanstva

Državljanstvo Unije ne zamenjuje nacionalno državljanstvo država članica, te jedno lice ne može biti državljanin Unije ukoliko prethodno ne poseduje državljanstvo neke od njenih država članica. Iz ovoga proizilazi različit karakter i priroda državljanstva Unije u odnosu na nacionalno državljanstvo bilo koje od njenih članica. Tako, na primer, lice koje je državljanin Nemačke (a samim tim i Evropske unije), neće se smatrati dvojnim državljaninom. To lice i dalje poseduje prava i obaveze predviđene nemačkim zakonodavstvom, ali je u određenim pitanjima uspostavilo odnos prema Uniji. I taj odnos nije odnos države članice i Evropske unije, već odnos svakog pojedinca – državljanina države članice i same Unije kao međunarodne organizacije, koji odnos se ogleda u priznavanju dve grupe prava: pravu na slobodno kretanje i politička prava. Svaka država članica Evropske unije, kao nezavisna i suverena, propisuje svojim pozitivnopravnim instrumentima norme koje se odnose na državljanstvo, i ima neograničeno pravo da način sticanja svog državljanstva uredi nacionalnim zakonodavstvom. Evropska unija, kao regionalna tvorevina, nema samostalnost u pogledu odlučivanja o pitanjima državljanstva, iako se može govoriti o određenom ograničenju koje Unija postavlja kada je reč o gubitku državljanstva neke od država članica. Naime, oduzimanje nacionalnog državljanstva, zbog svoje prirode i posledica, spada u okvir delokruga prava Evropske unije i mora biti u skladu sa standardima o zaštiti ljudskih prava koje štiti Evropski sud. Na ovaj način, sprečava se svaka zloupotreba i kršenje ljudskih prava, ali se i postavlja pitanje da li se ovo ograničenje može tumačiti kao mešanje Evropske unije u nacionalno zakonodavstvo države članice.

6. Evropska konvencija o državljanstvu

Evropska konvencija o državljanstvu predstavlja instrument kontinuiteta u razvoju prava državljanstva. Konvencijom je u velikoj meri postignuta sinteza pravnih normi o državljanstvu unutrašnjeg i međunarodnog prava državljanstva. S obzirom na mogućnost širenja njene teritorijalne primene, može se reći da Konvenciju treba tretirati kao tipski model prava državljanstva evropskih država.²¹ Savet Evrope je donošenjem pomenute konvencije uneo u unutrašnje propise o državljanstvu novine koje se mogu pripisati činjenici da je reč o međunarodnom instrumentu, čija je svrha da se reaguje na „opšta“ pitanja unutrašnjeg prava državljanstva, ali i da se na nov način regulišu pitanja koja u zakonodavstvima država i praksi izazivaju probleme.²²

Konvencija se sastoji od 10 poglavlja i 32 člana, čiji naslovi označavaju njihovu sadržinu.²³ U poglavlju broj 2, koje nosi naziv „Opšti principi koji se tiču državljanstva“, govori se o određenim principima koji se tiču državljanstva, a na kojima treba da se zasnivaju detaljnija pravila o sticanju, zadržavanju, gubitku i promena državljanstva svakog pojedinca. Principi treba da predstavljaju osnov za nacionalna pravila o državljanstvu. U Konvenciji su pojedinačno navedeni:

1. svaki pojedinac ima pravo na državljanstvo,
2. apatridija treba da bude izbegavana,
3. niko ne može da bude arbitrarno lišen svog državljanstva,
4. ni brak, ni razvod braka između državljanina države jedne strane ugovornice i stranca, ni promena državljanstva jednog od supruga u toku braka ne mogu automatski uticati na državljanstvo drugog supruga.

Princip nediskriminacije je izdvojen u odredbu posebnog člana (član 5). Obaveza je država da njihova pravila o državljanstvu neće sadržati razlike ili praksu koji dovode do diskriminacije po osnovu pola, religije, rase, boje ili nacionalnog porekla. Takođe se uvodi obaveza države da ne pravi razliku između državljanina koji su njeni državljani od rođenja i onih koji su njeno državljanstvo stekli kasnije. Princip nediskriminacije je izuzetno značajan zbog velikih mogućnosti ali i postojeće prakse primene različitih kriterijuma koji u datim slučajevima znače povlašćeni tretman u postupku sticanja statusa državljanina.²⁴

²¹ Evropska konvencija o državljanstvu-Opšti principi, pravila sticanja i gubitka državljanstva, odricanje od državljanstva, višestruko državljanstvo i saradnja država ugovornica i pristupanje Konvenciji, <https://www.paragraf.rs/>

²² Ibid

²³ <http://rrpp-efm.net/cesi/wp-content/uploads/2012/12/Evropska-konvencija-o-dr%C5%BEavljanstvu.pdf>.

²⁴ Evropska konvencija o državljanstvu-Opšti principi, pravila sticanja i gubitka državljanstva, odricanje od državljanstva, višestruko državljanstvo i saradnja država ugovornica i pristupanje Konvenciji, <https://www.paragraf.rs/>

Deo Konvencije sa odredbama o sticanju i gubitku državljanstva sadržan je u trećem poglavlju Konvencije, pod nazivom „Pravila koja se odnose na državljanstvo“. Član 6 konkretno uređuje sticanje državljanstva. Pomenuto poglavlje u velikoj meri sadrži pravila koja su već u velikoj meri prihvaćena i primenjivana u većini evropskih država, i to pravila sticanja državljanstva primenom pravila *ius sanguinis* i *ius soli*, poznatih kao istorijska tekovina prava državljanstva.²⁵

Države implementacijom međunarodnih ugovora doprinose približavanju i unifikaciji pravila o državljanstvu, ali ipak državljanstvo ostaje „simbol“ suvereniteta svake države. Osnovno pravilo propisano u članu 6 Evropske konvencije o državljanstvu je da će svaka država ugovornica propisati pravo deteta na sticanje državljanstva koje ima jedan od njegovih roditelja u vreme njegovog rođenja (tzv. automatsko sticanje državljanstva). Ovo pravilo je u Konvenciji detaljno razrađeno u mnogim varijantama različitih situacija, sa rešenjima koja se tiču sticanja državljanstva u slučaju da državljanstvo nije stečeno pri rođenju, i sa mnogim izuzecima, koji predstavljaju rešenja najrazličitijih mogućih životnih situacija.²⁶ Kada su u pitanju deca, čije se roditeljstvo utvrđuje priznavanjem, sudskom naredbom ili sličnim postupcima, svaka od država ugovornica može da predvidi da dete stiče njeno državljanstvo po okončanom postupku utvrđenom njenim unutrašnjim pravom. Takođe, svaka država ugovornica treba da predvidi svojim unutrašnjim pravom da njeno državljanstvo stiču *ex lege* i *nahočad* – novorođena deca koja su nađena ili napuštena na teritoriji države bez poznatih roditelja ili državljanstva, a koja bi bila *apatridi* ukoliko se ovaj princip ne bi primenjivao. Zatim, kada državljanstvo nije stečeno pri rođenju, mora se obezbediti da dete može podneti zahtev za sticanje državljanstva u skladu sa postupkom propisanim u unutrašnjem pravu. Sva ta rešenja imaju zajednički cilj, a to je da se svakom pojedincu omogući status državljanina, odnosno da se smanji i izbegne *apatridija*.

U Konvenciji su značajna rešenja sticanja državljanstva *naturalizacijom*. Svaka država ugovornica svojim unutrašnjim propisima treba da omogući strancima da budu *naturalizovani*, odnosno da steknu državljanstvo države u kojoj borave. Kao bitan element uslova *naturalizacije* javlja se vreme boravka. Konvencijom je utvrđen „zajednički“ standard sa maksimalnih deset godina pre podnošenja zahteva, što se smatra zajedničkim standardom većine država Evrope u kojima preovlađuju „varijante“ uslova od pet do deset godina boravka.²⁷

Predviđeno je i olakšano sticanje državljanstva, u vidu skraćenja zahteva vremenskog trajanja prebivališta, stepena poznavanja jezika, jednostavnijeg postupka, i to država ugovornica treba da omogući propisima svog unutrašnjeg prava sledećim licima:

- bračnim drugovima njenih državljana;

²⁵ Ibid

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

- deci jednog od njenih državljana;
- deci čiji jedan od roditelja stiče ili je stekao njeno državljanstvo;
- deci usvojenoj od strane jednog od njenih državljana;
- licima koja su rođena na njenoj teritoriji i tamo imaju zakonito prebivalište;
- licima koja imaju zakonito prebivalište na njenoj teritoriji u izvesnom vremenskom periodu pre nego što napune 18 godina života, pri čemu taj period treba da se odredi unutrašnjim pravom dotične države ugovornice;
- licima bez državljanstva i priznatim izbeglicama koje imaju zakonito prebivalište na njenoj teritoriji.²⁸

Državama je ostavljeno diskreciono pravo odlučivanja o davanju državljanstva u svakom, napred navedenom, pojedinačnom slučaju.

Evropska konvencija o državljanstvu je međunarodni ugovor otvorenog tipa.

Smisao otvorenosti je u interesu država da svoje pravo državljanstva usklade sa standardima Konvencije, jer na taj način u većoj meri učestvuju u tokovima unapređivanja prava državljanstva kao značajnog područja unutrašnjeg prava.

7. Lica bez državljanstva i pravo na državljanstvo izbeglica

Međunarodnopravna definicija „lica bez državljanstva – apatrida“ je „lice koje nijedna država ne smatra svojim državljaninom u skladu sa svojim zakonom“. To znači da lice bez državljanstva nema državljanstvo nijedne države. Neki ljudi su rođeni bez državljanstva, a drugi su kasnije postali lica bez državljanstva. Do apatridije može da dođe iz više razloga, uključujući diskriminaciju određenih etničkih ili verskih grupa ili diskriminaciju na osnovu pola; osnivanje novih država i razmenu teritorija između postojećih država, kao i praznine u zakonima o državljanstvu. Bez obzira na uzrok, apatridija ima ozbiljne posledice po ljude u gotovo svim zemljama i svim regionima sveta.

Milioni ljudi širom današnjeg sveta su lišeni državljanstva. Usled toga, često ne mogu da idu u školu, kod lekara, ne mogu da se zaposle, da otvore račun u banci, da slobodno putuju ili čak da stupe u brak – nemaju osnovna prava koja su dostupna ostalima.²⁹

UNHCR je 2010. godine pokrenuo globalnu kampanju koja za cilj ima iskorjenjivanje apatridije u roku od 10 godina.

UNHCR i njegovi partneri ostaju posvećeni pružanju podrške daljem pozitivnom razvoju, posebno u vezi sa aktivnošću 6. (Dati status kojim se osigurava zaštita migrantima bez državljanstva i olakšati njihovu naturalizaciju) i aktivnošću 7. (Osigurati upis u matičnu knjigu rođenih radi sprečavanja apatridije)

²⁸ <http://rppp-efm.net/cesi/wp-content/uploads/2012/12/Evropska-konvencija-o-dr%C5%BEavljanstvu.pdf>

²⁹ <https://www.unhcr.org/rs/lica-bez-drzavljanstva>, preuzeto 30.5.2022.

Globalnog akcionog plana za ukidanje apatridije: 2014-2024. (Global Action Plan to End Statelessness: 2014 – 2024).

Brojni međunarodni instrumenti iz oblasti zaštite ljudskih prava u svojim odredbama nedvosmisleno ukazuju na obavezu države da odgovarajućim pravnim mehanizmima spreči sve oblike diskriminacije. Međunarodno pravo obavezuje države da vode računa o tome da svaki čovek ima pravo na državljanstvo, da mu se ono ne sme uskratiti na osnovu diskriminacije pola, rase, boje kože, jezika, vere, etničkog porekla, pripadnosti, političkih stavova itd.

Za izbeglištvo i izbeglice, kao društvenu pojavu, zna se od kako postoje države, njihovi unutrašnji sukobi, prevrati i ratovi koje države međusobno vode. Ali, uočavanje te pojave i reagovanja na nju na taj način da se organizovano pruža zaštita ljudima koji stradaju kao izbeglice, znatno kasne za stvarnošću.³⁰ Prva reagovanja međunarodne zajednice na pojavu izbeglištva bila su usmerena ka traženju načina da se izbeglicama pruži pomoć kojom bi, pre svega, bilo obezbeđeno njihovo preživljavanje.

Organizovanje takve pomoći zahtevalo je i pravno regulisanje odnosa prema izbeglicama.³¹ Najpotpuniji međunarodni instrument kojim se uređuju složena pitanja pravnog položaja izbeglica je Konvencija o statusu izbeglica („Sl. List FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 7/60). Pretežni deo Konvencije predstavlja kodeks prava i dužnosti izbeglica, značajnih za prevazilaženje egzistencijalnih problema sa kojima se većina njih sreće, a državljanstvo se pojavljuje kao merilo za priznavanje mnogih ljudskih prava.³²

Državljanstvo predstavlja međunarodni standard koji utiče na utvrđivanje statusa izbeglice. Poseban značaj ove konvencije ogleda se u tome što se u samoj definiciji pojma „izbeglica“, državljanstvo pojavljuje kao jedan od kriterijuma od čijeg ispunjenja zavisi priznavanje svojstva izbeglice, a na osnovu toga i njihovog izbegličkog statusa.³³ Njen cilj je zaštita izbeglica i težnja da im se obezbedi uživanje njihovih prava i osnovnih sloboda. Državljanstvo u ovoj konvenciji ima vrednost međunarodnog standarda čijom primenom se mogu rešiti mnogi teški problemi izbeglica, kao posebno ranjive, ugrožene grupe ljudske zajednice.

Konvencija o statusu izbeglica omogućava da se u konkretnim primerima utvrđivanja statusa izbeglice i njihovog prava na zaštitu, uzmu u obzir tri moguće situacije:

- kada lice ima državljanstvo jedne države (iz koje je izbeglo);
- kada je lice bez državljanstva (apatrid), ali sa određenim domicilom;
- kada je lice državljanin više država.

³⁰ <http://rrpp-efm.net/cesi/wp-content/uploads/2012/12/Evropska-konvencija-o-dr%C5%BEavljanstvu.pdf>

³¹ Državljanstvo u pravnom sistemu Organizacije Ujedinjenih nacija, <https://www.paragraf.rs/>

³² Čok.V. op. cit., str. 182-183

³³ Ibid

Mnoga prava i dužnosti izbeglica se regulišu njihovim poređenjem sa pravima državljana zemlje u koju su izbegli i u kojoj su stekli status izbeglice, ili sa pravima stranaca u toj zemlji (na primer države ugovornice sa svojim državljanima izjednačavaju izbeglice u slobodi veroispovesti, u stvarima intelektualne industrijske svojine, opšteg obrazovanja, socijalnog osiguranja i dr; sa pravima stranaca porede se prava u vezi sa pokretnom i nepokretnom imovinom, pravo udruživanja i druga, najčešće, socijalna prava). U tim slučajevima, državljanstvo predstavlja merilo razlikovanja pojedinih prava izbeglica, vrste i „stepene“ tih prava, tj. izjednačavanja izbeglica sa državljanima države u kojoj su našli utočište ili sa strancima.

Ipak, izbeglice zahtevaju posebnu pažnju i posvećenost, jer su među osetljivom i ranjivom kategorijom subjekata (kao što su žene i deca) možda najugroženije. Na evropskoj sceni postoji masovna pojava lica čiji je jedan od najvažnijih problema egzistencije upravo pitanje državljanstva. Izbeglice čine najbrojniju grupu takvih lica. U njihovim životima, u trenutku napuštanja svojih domova, sredine, svoje države, usled pretnji, progona i nasilja, državljanstvo je samo sporedna stvar. Međutim, od državljanstva prečesto zavise i mnoga, čak i osnovna ljudska prava i egzistencijalni problemi – a mnoga takva lica nemaju državljanstvo. Tada se postavlja pitanje odgovornosti i postupanja država koje su preuzele obavezu u pogledu implementacije postojećih međunarodnih standarda kada je državljanstvo u pitanju – država porekla i država prijema. Budući da je položaj izbeglica poseban, i njihova zaštita treba da ima poseban karakter, uz obaveznu i savesnu saradnju ove dve vrste država, i uz poseban tretman, postupak i prioritete prilikom rešavanja njihovih pitanja. Potrebno je, i pravno osnovano, da se međunarodni standardi o državljanstvu tretiraju kao instrument zaštite izbeglica, njihovih porodica i dece, ali veliki problem se javlja, što potvrđuje praksa, kada države zloupotrebljavaju status i položaj izbeglica, te ih uslovljavaju i očekuju određene „protivusluge“. Da li se tada radi o zaštiti takvih lica ili o političkom interesu države!?

8. Zaključak

Državljanstvo, kao pravni institut, nalazi se između države i pojedinca kao „dokaz“ njihove pravne veze, koja i jednoj i drugoj strani daje određena prava i uspostavlja određene obaveze.³⁴ Kroz istoriju, a i danas, država ima isključivu vlast u donošenju propisa kojima se reguliše državljanstvo. Svakako da su se stvari dosta izmenile donošenjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima u korist čoveka pojedinca, i to kako u smislu proklamovanja prava na državljanstvo, tako i u mogućnosti njegove volje u pogledu opredeljivanja za državljanstvo određene države. Zahvaljujući navedenoj deklaraciji, povećao se broj

³⁴ Čok, V. op. cit., str. 273

međunarodnih ugovora u kojima je pravo na državljanstvo bilo njihov neposredan predmet, i uporedo sa tim, pravo na državljanstvo je postalo i deo ljudskih prava.

Dvojno i višestruko državljanstvo je i danas jedno od aktuelnih pitanja prava državljanstva, te se i dalje postavlja pitanje da li pojedinac može biti „veran“ i drugoj i trećoj državi a da se pritom ne dovede u pitanje vernost „prvoj“.³⁵ Postoje izgledi da dvojno državljanstvo bude šire prihvaćeno, te tako imamo primere zakonodavstava koji upravo daju primat međunarodnim ugovorima u takvim situacijama, a odredbama da se državljanin koji ima i državljanstvo strane države, smatra državljaninom države na čijoj se teritoriji nalazi, države prećutno priznaju mogućnost dvostrukog državljanstva.

Osnovna načela prava državljanstva, zasnovana na *ius sanguinis* i *ius soli*, uz posebna pravila sticanja državljanstva naturalizacijom, smatraju se glavnim obeležjem Zakona o državljanstvu Republike Srbije. Dok su prva dva načina jasno određena, bez većih poteškoća i nedoumica u praksi, prijem predstavlja poseban način sticanja koji zahteva posebnu pažnju i pažljivo sagledavanje. Kako o zahtevu za sticanje državljanstva prijemom odlučuje organ na osnovu slobodne ocene (upravne ocene celishodnosti), to su česte situacije kada dolazi do prekoračenja ovog ovlašćenja. Zbog toga je potrebno posebno naglasiti da slobodna ocena ne znači niti omogućava samovolju organa koji odlučuje u primeni propisa u rešavanju upravne stvari i donošenju upravnog akta, već predstavlja dužnost organa da pravilnim tumačenjem smisla i cilja odredaba koje mu daju ovlašćenje, odlučuje u konkretnom slučaju, koristeći ocenu celishodnosti u granicama datog ovlašćenja. Slobodna ocena organa uprave (ocena celishodnosti) u odlučivanju predstavlja segment koji je neophodan u pravnom poretku, jer se uz pomoć nje predupređuju moguće štetne posledice koje kruta, strogo formalna primena prava ne bi mogla da izbegne.³⁶

Kod pitanja državljanstva u Evropskoj uniji, može se primetiti da se kao jedan od ciljeva Evropske unije navodi jačanje prava i interesa državljanina država njenih članica putem uvođenja građanstva Unije. Međutim, „dodavanje“ državljanstvu država članica još jedno „evropsko državljanstvo“ predstavlja novinu i pojavu sa mogućim dalekosežnim posledicama, budući da samo uvođenje građanstva Evropske unije izaziva pitanje da li je pravac kretanja evropske integracije usmeren ka „nestanku“ državljanstva država članica Unije.³⁷

Međunarodne konvencije o državljanstvu, naročito one koje se odnose na ugrožene, ranjive grupe subjekata – izbeglice, posvećene su rešavanju problema njihovog statusa i njihovom pravu na državljanstvo, budući da kod ovih subjekata problem nije samo u nejednakosti ljudi, već u ugrožavanju njihove egzistencije,

³⁵ Ibid

³⁶ <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0550-2179/2015/0550-21791504911R.pdf> ,preuzeto 31.5.2022.

³⁷ Čok, V. op. cit., ctp. 268

čak i njihovog života. Načelo nediskriminacije je sastavni deo ovih međunarodnih ugovora i državama se nalaže da se rukovode ovim načelom. Međutim, u stvarnosti države se rukovode svojim interesima koji su često suprotni interesima ljudi kojima je životno neophodno da regulišu svoj državlanski status, i zbog toga se i osnovano može postaviti pitanje da li ljudska prava izviru iz političkog statusa čoveka. Ono što je neophodno su svakako izrazitije akcije u korist interesa pojedinca, a ne države, kao i reafirmacija ljudskih prava, i to naročito prava na državljanstvo.³⁸

³⁸ Ibid

Literatura

- Član 15 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima OUN iz 1948. godine
- Član 4 Zakona o državljanstvu Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 22/2016– prečišćen tekst)
- Čok, V.(1999) Pravo na državljanstvo, Beogradski centar za ljudska prava, Dosije, Beograd, str. 58.
- Državljanstvo u pravnom sistemu Organizacije Ujedinjenih nacija, <https://www.paragraf.rs/>
- Evropska konvencija o državljanstvu - Opšti principi, pravila sticanja i gubitka državljanstva, odricanje od državljanstva, višestruko državljanstvo i saradnja država ugovornica i pristupanje Konvenciji, <https://www.paragraf.rs/>
- Građanstvo Evropske unije i državljanstvo država članica, <https://www.paragraf.rs/>
- Izmene u Zakonu o državljanstvu Republike Srbije („Sl. glasnik R S“, br. 90/2007): -Usklađivanje Zakona o državljanstvu sa novim državnopravnim statusom Republike Srbije, Ustavom i izmenjenom strukturom državljanstva-, <https://www.paragraf.rs/>
- Petrović M. Prica M. (2014) Posebno upravno pravo sa međunarodnim upravnim pravom, Niš, 2014, 109
- Stanivuković V.M., Živković M., (2008), Međunarodno privatno pravo - opšti deo, Sl. Glasnik, 85-119; M. Ročkomanovć, 173-180; i dr.
- Ugovor o dvojnog državljanstvu između SRJ i BiH „Sl. list SR“, Međunarodni ugovori broj 2/03, stupio na snagu 15. maja 2003. godine)
- <https://www.mondaq.com/corporate-and-company-law/1080008/stjecanje-i-uivanje-dvojnog-drzavljanstva-bosne-i-hercegovine>, preuzeto 30.5.2022.
- https://hmn.wiki/bs/Dual_citizenship, preuzeto 30.5.2022.
- <https://www.dw.com/hr/sve-%C5%A1to-ste-htjeli-znati-o-dvojnog-dr%C5%BEavljanstvu/a-49972084>, preuzeto 30.5.2022.
- <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-european-union-and-comments/title-2-provisions-on-democratic-principles/77-article-9.html>, posjećeno 30.5.2022.
- <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/?uri=CELEX-%3A12016ME%2FTXT>
- <http://rrpp-efm.net/cesi/wp-content/uploads/2012/12/Evropska-konvencija-o-dr%C5%BEavljanstvu.pdf>
- <https://www.unhcr.org/rs/lica-bez-drzavljanstva>, preuzeto 30.5.2022.
- <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0550-2179/2015/0550-21791504911R.pdf>, posjećeno, 31.5.2022.

DOI: 10.5937/MegRev2202237M

Review scientific paper

Received 01.05.2022.

Approved 28.05.2022.

MULTIPLE CITIZENSHIP AND STATELESS PERSONS

Abstract: *Citizenship is important for every individual, and therefore it is necessary for states to see the right to Citizenship more through the interest of man than the policy they pursue, since beings should enjoy human rights and fundamental freedoms without discrimination, and the corpus of those right and freedom also constitutes the right to citizenship. The paper discusses the international Conventions on Citizenship, especially those that address the vulnerable, stateless persons and refugees, and are dedicated to solving the problem of their status and their right to citizenship. The right to multiple citizenship, as well as the citizenship of the European Union and the member states, occupies an important place in the work.*

Key words: *citizenship, stateless persons, multiple citizenship, European Union citizenship.*